

رویکردهای نوین در بازتعریف مفهوم توسعه

علی رضا شجاعی

آذر ۱۳۹۸

مبانی و مفاهیم توسعه

توسعه یک مفهوم متاخر، انتزاعی، تکاملی، است. تعریف واحدی ندارد.

مفهوم توسعه با مفهوم تربیت ملازم است.

توسعه با الگوبرداری دست یافتنی نیست. نیازمند مدل سازی است.

توسعه مبتنی بر پارادایم است تا نظام.

ضرورت طرح موضوع

- همگرایی سیستمی
- واگرایی خلاقانه (تقسیم نقش یا حرفه ای گری)
- رویکرد فرایندی (کل نگری، فهم غایت)
- ترسیم چشم انداز

تاریخ یا داستان توسعه

دهه ۱۹۵۰ بعد از جنگ جهانی دوم

- بازسازی و ایجاد رفاه در کشورهای درگیر جنگ
- نوسازی و پیشرفت کشورهای رها شده از استعمار

توسعه با انگیزه‌های متفاوت، هدف برنامه‌های اقتصادی اکثر کشورها از جمله ایران شد.

دوره‌های زمانی: دوره اول ۱۹۷۵-۱۹۵۰

دولت حداکثری و برنامه ریزی جامع

نظریه نورکس و پدیده دور باطل فقر

(نوگرایی و نوسازی)

ضرورت انباشت سرمایه و رشد اقتصادی ۵ تا ۷ درصد

برنامه ریزی میان و بلند مدت با مدیریت دولتی

دخالت در بازار - گسترش بوروکراسی اداری - شرکت های دولتی

اتلاف منابع - عدم فقرزدایی، اشتغال زایی - کاهش نابرابری - حقوق بشر

انتقادات سیاسی - اقتصادی - برنامه ریزی - مدیریتی

دوره‌های زمانی: دوره دوم ۱۹۹۵-۱۹۷۵

سیاست گذاری با دولت های حداقلی

گذار از دور باطل فقر و مواجهه با پدیده فاصله طبقاتی، بیکاری

رشد اقتصادی همراه با توزیع عادلانه

اصلاحات معطوف به سیاستگذاری با مدل آسیایی در اقتصاد و مدیریت

استراتژی بازار دوستی

توجه به سرمایه گذاری بخش خصوصی - رقابت بین المللی - حمایت از بازار - درهای باز

انباشت منابع - تخصیص کارساز - فناوری - توانمندی مدیریت سیاسی

حذف سیاست کنترل قیمت ها - کاهش هزینه های دولت

خصوصی سازی (ملی زدایی - قرارداد خارجی - خودمدیریتی - مقررات زدایی)

دوره‌های زمانی: دوره سوم از ۱۹۹۵ به بعد تا کنون

اهداف توافقی – دولت اقتضایی

توسعه چند بعدی (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، مدیریتی)

اهداف هزاره سوم

توسعه انسانی – رفاه و رضایتمندی انسان‌ها

آمارتیاسن برنده نوبل اقتصادی سال ۱۹۹۸

نظریه توسعه به مثابه آزادی

ویژگی‌های جامعه توسعه یافته:

- آزادی‌های سیاسی
- امکانات اقتصادی
- فرصت‌های اجتماعی
- نظام‌های حمایتی
- تضمین شفافیت

شاخص‌های توسعه انسانی HDI

- GDP حقیقی سرانه بر مبنای P.P.P (برابر قدرت خرید)
- امید به زندگی در بدو تولد
- دسترسی به آموزش (نرخ باسوادی بزرگسالان – میانگین سال‌های مدرسه رفتن)

مفهوم قدرت انتخاب آزادانه انسان‌ها

اهداف توسعه هزاره سوم

- شاخص‌های اقتصادی
- شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی
- شاخص‌های حقوق انسانی و آزادی‌های مدنی
- شاخص‌های پایداری محیطی

توسعه یافتگی فرایندی از تحقق جامعه آرمانی در نظریه‌های مختلف است.

آرمان های اعلامیه توسعه هزاره سوم

- ۱- از بین بردن فقر شدید و گرسنگی
- ۲- دستیابی همگانی به آموزش ابتدایی
- ۳- بهبود برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان
- ۴- کاهش مرگ و میر کودکان
- ۵- بهبود سلامت مادران
- ۶- مبارزه با Hiv، مالاریا و سایر بیماری‌ها
- ۷- تضمین پایداری محیط زیست
- ۸- گسترش مشارکت جهانی برای توسعه

۸ آرمان، ۱۸ هدف، ۴۸ شاخص کمی

۱۸۹ کشور امضاء کرده‌اند.

نقش دولت در تقسیم مسوولیت‌ها در فرایند توسعه

جایگاه دولت در مفهومی با عنوان « حکمرانی خوب » باز تعریف می‌شود.

کنشگر عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی سازمان‌های غیر دولتی (NGO) هستند.

مسوولیت‌ها و نقش‌های دولت:

سیاست‌گذار - شفاف - قانونمند - پاسخگو - عادل - حامی کسب و کار - فقر زد - رفاه عمومی -
ظرفیت‌ساز - اصلاحگر ساختار دولت - تشکیل سرمایه انسانی و اجتماعی - رشد علوم و فنون -
مشتری‌مداری - شایسته‌سالاری - کار آفرینی - تمرکززدایی

شاخص‌های ارزیابی حکمرانی خوب

- ۱- حق اظهار نظر و پاسخگویی
- ۲- ثبات سیاسی و نبود خشونت
- ۳- اثر بخشی دولت، کارآمدی در انجام وظایف
- ۴- کیفیت مقررات تنظیمی
- ۵- حاکمیت قانون
- ۶- کنترل فساد

خلاصه مشخصات هر یک از دوره‌های توسعه

مشخصات دوره	اندازه دولت	وظایف دولت	شرکای دولت	ابعاد توسعه	نوع مدیریت توسعه	شاخص های توسعه
۱۹۷۵-۱۹۵۰	حداکثری و بزرگ	برنامه‌ریزی جامع توسعه ملی «میان مدت و بلند مدت»	شرکت‌های دولتی	اقتصادی	مدیریت دولتی	رشد تولید ناخالص (GDP داخلی)
۱۹۷۵-۱۹۹۵	حداقلی و کوچک	تعیین اهداف توسعه و سیاست‌گذاری	شرکت‌های خصوصی	اقتصادی و اجتماعی	مدیریت نوین دولتی	رشد تولید ناخالص داخلی و شاخص توزیع برابری درآمدها
۱۹۹۵ تا کنون	اقتضایی (کوچک تا بزرگ)	پیگیری اهداف توسعه بودجه ریزی‌های شفاف و کارآمد	شرکت‌های خصوصی و سازمان‌های غیردولتی «نهادهای مدنی»	اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و زیست محیطی	حکمرانی خوب	-رشد تولید ناخالص داخلی سرانه -امید به زندگی در بدو تولد - دسترسی به آموزش که تابعی است از نرخ باسوادی بزرگسالان و میانگین سال‌های به مدرسه رفتن

باز تعریف مفهوم توسعه از منظر تحول شخصیت و رفتار شهروندان

- توسعه یک تحول درون شخصیتی است
- در ذهن شکل می‌گیرد
- در رفتار متبلور می‌شود

آنچه در بیرون از شخصیت و رفتار افراد یک جامعه به چشم می‌خورد
مظاهر توسعه هستند نه نشانه توسعه یافتگی.

توسعه همانند بلوغ یک انسان است

مستلزم شکل‌گیری نوع جدیدی از مناسبات و رفتارهاست.

همانطور که بلوغ جسمی مستلزم بلوغ رفتاری است.

توسعه گسترش ظرفیت وجودی و افزایش توانمندی انسان هاست.

یعنی افراد یک جامعه آن قدر قوی شوند که کارهای

غیر اخلاقی و بد اجتماعی و فردی انجام ندهند.

خط تولید رفاه (جسم توسعه)

خط تولید رضایت (روح توسعه)

کارخانه توسعه

رفاه و رضایت موجب احساس سعادت عمومی در زندگی افراد است.

اگر اکثر شهروندان به این احساس نرسند، نظام سیاسی کارآمد نیست.

تولید رفاه مبتنی بر تولید اقتصادی است.

تولید رضایت مبتنی بر تغییر رفتار انسان هاست.

هرچه قدر رفاه افزایش یابد اما تغییر رفتار شکل نگیرد
جامعه خطرناکتر و پرهزینه‌تر می‌شود.

- شکاف بین افراد بیشتر می‌شود.
- شکاف دولت و ملت بیشتر می‌شود.
- اعتماد و مشارکت کمتر می‌شود.

خط تولید رفاه ← مدرنیزاسیون یا نوسازی

خط تولید رضایت ← مدرنیته یا نوگرایی

این دو باید همزمان اتفاق بیافتد.

مدرنیته تحولات آرام درونی و ذهنی در وجود انسان هاست.

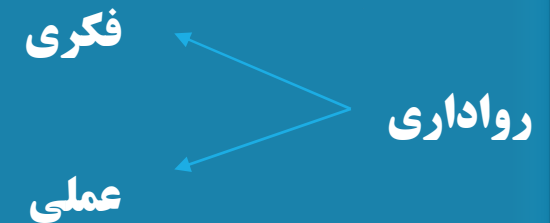
غلبه علم بر سنت، قانون گرایی بر سنت گرایی،

عقلانیت بر احساسات

در مدرنیته قانون ناموس جامعه است.

تخطی از قانون با برخورد اجتماعی مردم مواجه می شود.

ویژگی و شاخص مهم فکری و رفتاری مدرنیته

رواداری فکری:

بپذیریم که دیگران حق دارند اندیشه خودشان را داشته باشند و متفاوت از ما فکر کنند.

رواداری عملی (مدارا):

در عمل به این تفاوت احترام بگذاریم و آن را اجرا کنیم.

گفتگو ابزار مدارا

گفتگو ویژگی جوامع توسعه یافته است و شامل توانمندی‌های زیر است:

۱- توانایی ابراز خویش

۲- توانایی شفاف صحبت کردن

۳- توانایی نیکو سخن گفتن

۴- توانایی گوش دادن

۵- توانایی تعلیق

۶- توانایی رواداری

۷- توانایی پذیرش نقد

۸- توانایی همدلی

بذر توسعه

رونالد کوز برنده نوبل اقتصاد:

برای ارزیابی توسعه به مهد کودکها و دبستانها بروید، اگر بچهها

پرسشگر، خلاق، تنوع خواه، ابداعگر، نوآور، نقاد، خطرپذیر، صبور، اهل گفتگو و تعامل،

تربیت شده‌اند، آن جامعه توسعه خواهد یافت.

سرمایه توسعه

سرمایه انسانی

سرمایه اقتصادی

سرمایه اجتماعی

سرمایه نمادین

رفاه

رضایت

سرمایه چیست؟

دارایی:

نه رفاه تولید می کند و نه ارزش اقتصادی دارد.

ثروت:

رفاه تولید می کند اما ارزش اقتصادی ندارد.

سرمایه:

هم رفاه و هم ارزش اقتصادی خلق می کند.

سرمایه انسانی

انباشتگی و همزمانی دو دسته دانش در افراد،
آن‌ها را به سرمایه انسانی بدل می‌کند:

۱- دانش آشکار (محصول آموزش)

۲- دانش ضمنی (محصول تجربه)

سرمایه اجتماعی

دارایی‌هایی یک اجتماع که قابلیت تکثیر، انباشت و انتقال دارند و با شاخص‌های مشارکت، اعتماد، دوستی، همیاری و نشاط ارزیابی می‌شوند و می‌توانند به کاهش هزینه‌های زندگی اجتماعی منجر شوند.

سرمایه نمادین

وقتی یکی از سه سرمایه قبلی به مرز شهرت همراه با افتخار و احترام می‌رسد، تبدیل به سرمایه نمادین می‌شود.

سرمایه نمادین باعث تجمع سایر سرمایه‌ها و افزایش قیمت آن‌ها می‌شود.

سرمایه نمادین باعث شکل‌گیری الگوهای اجتماعی می‌شود.